

Witold Rekowski*, Krzysztof W. Jankowski
AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO W WARSZAWIE

TŁO SPOŁECZNE I NIEKTÓRE ELEMENTY SYTUACJI STUDIOWANIA NIEATRAKCYJNYCH KIERUNKÓW, NA PRZYKŁADZIE STUDENTÓW WYCHOWANIA FIZYCZNEGO**

Abstract

Social background and some elements of studying unpopular degree courses

Background. The aim of the study was to look at the social composition of students studying unpopular degree courses and to verify whether their social characteristics affect their study-related situation. The questions arose in the context of the processes occurring in higher education in Poland in recent years: increasing accessibility of higher education and elimination of horizontal access barriers. **Material and methods.** A group of 412 students in master's degree programs in physical education, tourism and recreation, and physiotherapy participated in the survey. **Results.** The results indicate that people coming from families of lower status tend to select these degree courses more often than others. The student community encompasses people from two socio-professional backgrounds: (i) business owners and (ii) employees in the service and trade sector. Social origin affects the subjects' studying situation. Considering the aspects of satisfaction connected with studying and accepting their later role as professionals, physical education students have the most positive image of studies. **Conclusions.** In the social strata from which the students come, the need for higher education is acknowledged, and the families can provide money necessary for this purpose.

Key words: educational inequalities in higher education, attractiveness of degree courses, barriers of origin, studying situation

Słowa kluczowe: nierówności edukacyjne w szkołach wyższych, atrakcyjność kierunków studiów, bariery pochodzenia, sytuacja studiowania

WPROWADZENIE

W wielu doniesieniach referujących wyniki badań nad zjawiskami zachodzącymi wspólnie w strukturze społecznej państw rozwiniętych zwraca się uwagę na dwa zasadnicze dla tych przemian procesy. Pierwszym jest obserwowany w większości krajów europejskich masowy awans międzypokoleniowy, wyrażający się wzrostem wskaźników skolaryzacji w grupie wiekowej 19–24 lat, drugim – pojawianie się horyzontalnych barier

dostępu w systemie szkolnictwa wyższego (Orr i wsp. 2011). W Polsce bariery te znajdują swój wyraz w wyborze przez osoby pochodzące z wyższych warstw społecznych kierunków studiów uznawanych za atrakcyjne oraz w podejmowaniu przez nie studiów w publicznych szkołach wyższych (Zawistowska 2009). Przyczyną tych zjawisk są reformy systemu kształcenia, jakie nastąpiły po roku 1989, zwiększające radykalnie dostęp do pełnego wykształcenia średniego oraz skutkujące powstaniem licznych nowych, najczęściej niepublicznych, szkół wyższych (Sawiński 2009). Według danych GUS pochodzących ze spisu powszechnego w roku 2011 współczynnik skolaryzacji brutto w grupie wiekowej 19–24 lat wynosił ogółem 53,1% i w stosunku do roku 2005 wzrósł o 4,2% (Rocznik Statystyczny... 2012).

Atrakcyjność kierunku studiów, odwołując się do koncepcji wyjaśniających nie-

* Autor korespondencyjny

** Badanie zrealizowano w ramach projektu badawczego finansowanego ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa wyższego DS-161 AWF w Warszawie / The study was conducted within the framework of a research project funded by the Ministry of science and higher education DS-161 AWF in Warsaw.

równości edukacyjne, należałoby rozumieć jako gwarancję zdobycia po ukończeniu szkoły wyższej zawodu zapewniającego wyższe zarobki i prestiż społeczny, ale również wymagającego od osoby go wykonującej odpowiednich kwalifikacji i charakteryzującego się określonym poziomem złożoności pracy (Domański i wsp. 2007). Nie wszystkie z kierunków studiów postrzegane są jako atrakcyjne. W Polsce uczelnie wyższe mogły prowadzić studia na 118 kierunkach na dwóch poziomach kształcenia (licencjackim i magisterskim). W informacji PAP o badaniach przeprowadzonych wśród maturzystów za najbardziej atrakcyjne i gwarantujące pracę po ich ukończeniu uchodzą medycyna i kierunki ekonomiczne, zaś za najmniej atrakcyjne – kierunki humanistyczne oraz związane ze sportem, turystyką i rekreacją (<http://www.naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,389461>).

Zawistowska (2009) natomiast zwraca uwagę, że za atrakcyjne kierunki uznawane są prawo oraz medycyna. Z badań tej autorki wynika, że studenci wywodzący się z rodzin o wyższym statusie (oboje rodzice posiadają wykształcenie wyższe) dokonują wyboru prestiżowych kierunków studiów. W przypadku badanych studentów było to kształcenie w uniwersytecie medycznym na kierunkach: lekarskim i stomatologicznym (23%) oraz na prawie. Stwierdza ona również, że osoby wywodzące się z niższych warstw społecznych mają raczej tendencję do wyboru kierunków studiów postrzeganych jako mniej atrakcyjne, ale gwarantujących uzyskanie dyplomu i konkretnych umiejętności zawodowych. Należy zaznaczyć, że w przytoczonym badaniu uczestniczyli studenci dwóch publicznych uczelni posiadających status uniwersytetów oraz politechniki, a ich autorka nie odnosiła się do nierówności edukacyjnych związanych z rodzajem szkoły.

Istnienie zależności między pochodzeniem z wyższych warstw społecznych a wyborem studiów w publicznych szkołach wyższych, w których z reguły nie pobiera się opłat za studia, sprawdzał Domański (2010). Posługując się danymi z Polskich Generalnych Sondaży Społecznych z roku 2008, autor ten zwraca uwagę na to, że wybór studiów w publicznej szkole powyżej średniej może wiązać

się nie tylko z niepobieraniem opłat za naukę, ale także z wyższym poziomem nauczania, co skutkuje lokowaniem w szkołach wyższych sektora publicznego osób wywodzących się z warstwy inteligencji. Płatne studia stacjonarne i niestacjonarne natomiast relatywnie częściej „przyciągają” maturzystów wywodzących się z rodzin niższych pracowników umysłowych, właścicieli, robotników i rolników. Podsumowując wyniki prowadzonych przez siebie badań, autor podkreśla, że powstanie różnych rodzajów szkół zapewniających zarówno niższy, jak i wyższy poziom edukacji wiąże się, szczególnie w tym ostatnim sektorze, z pojawieniem się nowych nierówności edukacyjnych.

Ogólnie w przywołanych, ale również innych, opracowaniach wskazuje się na utrzymywanie się nierówności w systemie edukacyjnym mimo wzrastającej jego pluralizacji i demokratyzacji, wyrażającej się wzrostem wskaźników skolaryzacji, zwiększeniem dostępności edukacji na poziomie wyższym dla osób wywodzących się z niższych warstw społecznych i ilościowym przyrostem szkół wyższych. Wasilewski (2006) wskazuje, że istnienie tych nierówności może nieść skutki dla struktury społecznej. Niemożność pokonania horyzontalnych barier edukacyjnych w wyniku posiadania przez jednostkę niezależnych od niej cech, takich jak: pochodzenie społeczne, miejsce zamieszkania, poziom zamożności czy płeć wiąże się z konsekwencjami w postaci utrwalania się istniejących nierówności społecznych, gorszej pozycji na rynku pracy oraz mniejszych szans edukacyjnych ich dzieci.

Z drugiej jednak strony należy podkreślić zjawisko masowego awansu międzypokoleniowego, mającego już wcześniej miejsce w krajach rozwiniętych i obserwowanego również w Polsce w dwóch ostatnich dziesięcioleciach. Można przypuszczać, że wygeneruje on zasadnicze zmiany w systemie stratyfikacyjnym, w którym dotychczasowe czynniki determinujące ułożenie w nim jednostki ulegną zasadniczym przesunięciom lub zmianom. Mamy tu na myśli głównie zmniejszenie znaczenia cenzusu wyższego wykształcenia jako zasadniczej determinanty przynależności warstwowej i zwiększenia wpływu na pozycję społeczną

innych charakterystyk jednostek, takich jak: prestiż, nabywanie i dysponowanie przez jednostkę różnymi formami kapitału czy realizacja określonego stylu życia (Gdula i Sadura 2012).

Biorąc pod uwagę powyższe kwestie, należy przypuszczać, że w szkołach wyższych prowadzących studia zawodowe na postrzeganych jako nieatrakcyjne kierunkach studiów powinny studiować osoby wywodzące się z niższych warstw społecznych, pochodzące z mniejszych miejscowości i wsi oraz rodzin o niższym statusie materialnym. Wymienione charakterystyki badanych łącznie ujęliśmy w tytułowym pojęciu „tło społeczne”. W składzie społecznym studentów takich kierunków studiów powinny również przeważać osoby awansujące w wymiarze międzypokoleniowym. Twierdzenia te staraliśmy się sprawdzić na podstawie prezentowanych dalej badań. Przeprowadziliśmy je w semestrze zimowym wśród studentów I roku studiów II stopnia Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, prowadzącej studia licencjackie i magisterskie w trybie stacjonarnym na kierunkach z obszaru nauk o zdrowiu i kultury fizycznej: wychowanie fizyczne (WF), fizjoterapia (do niedawna rehabilitacja ruchowa) oraz turystyka i rekreacja (TiR). Kierunki studiów, które studiowali badani studenci, merytorycznie i historycznie są pokrewne i wywodzą się z dziedziny, jaką jest wychowanie fizyczne. Jako pierwszy w roku 1978 został oddzielony od WF kierunek rehabilitacja ruchowa, przekształcony następnie w fizjoterapię, zaś TiR został utworzony dopiero w roku 1996. Dziś są to kierunki autonomiczne, o wyraźnie zdefiniowanych, odrębnych standardach kwalifikacji zawodowych posiadanych przez ich absolwentów. W przypadku dwóch ostatnich kierunków mamy do czynienia ze stosunkowo „młodymi” zawodami.

Atrakcyjność kierunku studiów

Większość z 118 ujętych w standardach kształcenia kierunków studiów prowadzonych na polskich uczelniach wyższych do roku akademickiego 2012/2013 przygotowało studentów do wykonywania kon-

kretnych zawodów (Dz.U. 2007, nr 164, poz. 1166). Zawody te można ulokować w obrębie szerszych kategorii wskazywanych w klasyfikacjach i skalach zawodów. Jak wspomnieliśmy wcześniej, atrakcyjność kierunku studiów zależy od charakterystyk zawodu związanych z miejscem, jakie osoby go wykonujące zajmą w systemie uwarstwienia społecznego. Próbując określić atrakcyjność kierunków studiów, na których uczyli się badani przez nas studenci, odwołaliśmy się do opublikowanej w 2007 r. przez Domańskiego, Sawińskiego i Słomczyńskiego klasyfikacji i skal zawodów (Domański 2007 i wsp.) oraz standardów kształcenia na kierunkach, na których studiowali badani studenci. Standardy kształcenia zawierają opisy sylwetek zawodowych absolwentów poszczególnych kierunków studiów. Posłużyliśmy się nimi, identyfikując we wspomnianej klasyfikacji i skalach kategorie społeczno-zawodowe i zawody, które w przeszłości będą mogli wykonywać badani studenci, oraz ich charakterystyki (tab. 1).

Jeśli uwzględnimy minimalne i maksymalne wartości indeksów na skalach charakteryzujących zawody ujęte w „Nowej klasyfikacji i skalach zawodów”¹, to zwracają uwagę stosunkowo niskie wartości indeksu wynagrodzeń przy najczęściej wykonywanych przez absolwentów badanej szkoły zawodach. O zawodach, w których wartości te są wysokie, można orzec z dużym prawdopodobieństwem, że absolwenci będą wykonywać je rzadko (chodzi tu o kategorie 0293 oraz 8414). Stosunkowo wysokie wartości pozostałych indeksów (wyłączając kategorie: 3114, 3119, 3126, 3420) charakteryzują grupę nauczycieli, ale należy pamiętać, że badani studenci, jeżeli będą nauczycielami, to wychowania fizycznego, czyli przedmiotu niewyróżniającego się specjalnym prestiżem w systemie szkolnym. Przytoczone wyżej kategorie społeczno-zawodowe lokują studentów trzech badanych kierunków studiów w obszarze

¹ Autorzy „Nowej klasyfikacji i skal zawodów” podają następujące minimalne i maksymalne wartości tych indeksów: wymogi kwalifikacyjne 6–89, złożoność pracy 15,1–87, wynagrodzenie materialne 11–96, prestiż 4–97,3 (Domański i wsp. 2007, s. 149–199).

Tab. 1. Wykaz zawodów odpowiednich dla poszczególnych kierunków wraz z ich charakterystykami na skalach zawodów

Symbol	Nazwa kategorii	Wymogi kwalifikacyjne	Złożoność pracy	Wynagrodzenie materialne	Prestiż
1130	nauczyciele	85,0	74,0	26,6	58,7
1134	nauczyciele w szkołach średnich	85,0	77,0	27,2	68,7
1135	nauczyciele w szkołach podstawowych i zawodowych	85,0	74,2	24,5	62,4
3114	wychowawcy w oświacie pozaszkolnej	59,0	74,2	25,2	49,6
3119	pozostali pracownicy oświaty i działalności kulturalno-oświatowej	59,0	74,2	25,2	54,1
3420	sportowcy	54,0	53,2	22,4	61,3
3126	fizjoterapeuci	69,0	56,3	22,0	52,5
0293	dyrektorzy i kierownicy lokalnych jednostek organizacyjnych	89,0	74,4	74,1	73,4
8414	właściciele biur podróży, turystyki i rekreacji	62,0	57,1	74,2	67,6

źródło: Domański i wsp. 2007

ogólniejszej jednostki klasyfikacyjnej, jaką jest kategoria o symbolu 3000: „pracownicy umysłowi średniego i niższego szczebla”. Stąd jednym z pytań na etapie projektu badań było określenie poziomu akceptacji przyszłej roli zawodowej. Mamy tu bowiem do czynienia z sytuacją niewątpliwego dysonansu między kapitałem zaangażowanym w uzyskanie dyplomu magistra a jego zwrotem dzięki podjęciu zatrudnienia w wyuczonym zawodzie. Pozwala nam to również na określenie prowadzonych w badanej uczelni kierunków studiów jako nieatrakcyjnych z punktu widzenia kryteriów przyjętych w obowiązującej klasyfikacji zawodów.

CEL BADAŃ

Celem realizowanego badania było sprawdzenie, czy na kierunkach studiów postrzeganych jako nieatrakcyjne stosunkowo częściej będą studiowały osoby pochodzące z rodzin zajmujących niższe pozycje społeczne i wiązało się z tym będzie międzypokoleniowy awans społeczny. Tworząc kwestionariusz wywiadu w celu zebrania interesujących nas informacji, pytaliśmy badanych o podstawowe charakterystyki społeczne i ekonomiczne rodzin, z których się wywodzą, takie jak: miejsce zamieszkania, wykształcenie obojga

rodziców, charakter pracy wykonywanej przez ojca, zajmowane przez niego stanowisko, własność miejsca pracy oraz ocena sytuacji materialnej rodziny. Dane te pozwoliły nam w odniesieniu do pozycji społecznej użyć dwóch jej wskaźników: za zasadniczą zmienną niezależną uznaliśmy wykształcenie ojca, drugą zaś było miejsce zajmowane przez niego w określonym segmencie struktury społecznej. Za Domańskim (2010) przyjęliśmy podział na sześć kategorii przynależności społeczno-zawodowej ojca badanego. Były to: a) wyższe kadry kierownicze, b) specjaliści – inteligencja techniczna i nietechniczna, c) pracownicy umysłowi niższego szczebla, d) robotnicy wykwalifikowani, pracownicy usług i handlu wykonujący prace pomocnicze, e) właściciele gospodarstw rolnych i robotnicy rolni, f) właściciele firm i samozatrudniający się poza rolnictwem (Domański 2010).

Zainteresowani również byliśmy odpowiedzią na pytanie, czy istnieje zróżnicowanie składu społecznego studentów ze względu na studiowany kierunek studiów, co pozwalałoby odtworzyć hierarchię prestiżu kierunków studiów w uczelni. Pośrednio miarą prestiżu kierunków mogą być wymogi kwalifikacyjne w postaci liczby godzin zajęć i praktyk określanych w standardach kształcenia, a co za tym idzie – w planach studiów.

Największa liczba odbytych zajęć i praktyk zawodowych wymagana jest na kierunku fizjoterapia – w ciągu studiów licencjackich i magisterskich studenci muszą uczestniczyć w 4600 godzinach zajęć i odbyć 1520 godzin praktyk zawodowych. Na kierunkach WF i TiR studenci uczestniczą w takiej samej liczbie zajęć, wynoszącej 2800 godzin i odpowiednio 180 na WF i 120 na TiR godzinach praktyk zawodowych. Na tej podstawie przypuszczaliśmy, że może funkcjonować w środowiskowej świadomości hierarchia prestiżu kierunków, co stanowi dodatkowy element nierówności edukacyjnych.

Staraliśmy się także stwierdzić, czy pochodzenie społeczne oprócz wpływu na wybór kierunku studiów ma znaczenie dla niektórych wymiarów sytuacji studiowania i postrzegania zajmowanej w przyszłości w przypadku wykonywania wyuczonego zawodu pozycji społecznej. Zbieraliśmy więc informacje o aktualnej sytuacji bytowej badanych, podejmowaniu pracy w trakcie studiów, poziomie ogólnego zadowolenia ze studiów, średniej ocenie ze studiów oraz akceptacji przyszłej roli zawodowej.

W analizach statystycznej istotności wyników stosowano test niezależności χ^2 Pearsona, wyniki uznawano za statystycznie istotne dla $p < 0,05$.

W badaniu uczestniczyły wylosowane grupy studentów z kierunków: wychowanie fizyczne – 175 osób, fizjoterapia – 93 osoby oraz turystyka i rekreacja – 144 osoby. Łącznie w badaniu brało udział 412 osób. W losowaniu grup studenckich uwzględnialiśmy zróżnicowanie kierunków studiów ze względu na płeć, bowiem kierunek wychowanie fizyczne jest częściej wybierany przez mężczyzn, fizjoterapia jest kierunkiem sfeminizowanym, podobnie jak turystyka i rekreacja. Badając studentów studiów II stopnia, kierowaliśmy

się założeniem, że po ukończeniu studiów licencjackich posiadają oni uprawnienia do wykonywania wyuczonych zawodów, znają ich specyfikę i potrafią zlokalizować osoby wykonujące ich przyszły zawód w segmentach struktury społecznej.

WYNIKI

Wśród badanych studentów kobiety stanowiły 58,5%, a mężczyźni – 41,5%. Rozkład tej cechy między kierunkami potwierdza rozkład w populacjach wyróżnionych ze względu na kierunki studiów. Mężczyźni stanowili większość (63,2%) na kierunku WF. Na TiR i fizjoterapii byli mniejszością i stanowili odpowiednio 21,1% i 15,8%. Średnia wieku badanych wynosiła 23,5 roku, odchylenie standardowe – 1,03, co odpowiadało etapowi kariery edukacyjnej.

Rozkład danych w tabeli 2 informuje, że kierunek studiów, jakim jest WF, nieznacznie częściej wybierali mieszkańcy wsi oraz małych i średnich miast (poniżej 100 tys. mieszkańców). W przypadku fizjoterapii i TiR ponad połowa studentów okazała się mieszkańcami dużych miast (ponad 100 tys.).

Zadając pytania o charakterystyki społeczne rodziców badanych studentów, prosiliśmy ich, aby udzielając odpowiedzi, podawali stan tych cech w czasie, gdy sami kończyli edukację w liceum. Celem tego sposobu zbierania informacji było stworzenie możliwości wnioskowania o ewentualnym wpływie badanych zmiennych na wybór uczelni i kierunku studiów.

Charakteryzując wykształcenie rodziców badanych studentów (tab. 3 i 4), posłużyliśmy się trzema poziomami wykształcenia. Połączyliśmy wykształcenie zasadnicze zawo-

Tab. 2. Miejsce zamieszkania i kierunek studiów

Miejsce zamieszkania	Kierunek studiów [%]			
	WF	fizjoterapia	TiR	ogółem
Wieś	17,2	16,1	11,8	15,1
Małe i średnie miasto	40,8	32,3	33,3	36,3
Duże miasto	42,0	51,6	54,9	48,7
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab. 3. Wykształcenie ojca i kierunek studiów

Wykształcenie ojca	Kierunek studiów [%]			
	WF	fizjoterapia	TiR	ogółem
Podstawowe i zasadnicze zawodowe	38,9	25,0	28,7	32,2
Średnie	35,4	35,9	30,8	33,9
Wyższe	25,7	39,1	40,6	33,9
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab. 4. Wykształcenie matki i kierunek studiów

Wykształcenie matki	Kierunek studiów [%]			
	WF	fizjoterapia	TiR	ogółem
Podstawowe i zasadnicze zawodowe	18,4	8,7	12,1	14,0
Średnie	33,9	40,2	35,0	35,7
Wyższe	47,7	51,1	52,9	50,2
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

dowe z poziomem podstawowym ze względu na niewielką liczbę wskazań tego ostatniego. Należy stwierdzić, że stosunkowo wysoki odsetek badanych studentów miał rodziców z wyższym poziomem wykształcenia. Zwraca uwagę wyraźnie wyższy poziom wykształcenia matek badanych studentów niż ich ojców. Jeśli poszczególne kategorie wykształcenia ojców stanowiły po około 1/3 wszystkich, to więcej niż połowa matek miała wykształcenie wyższe i tylko około 1/6 wykształcenie podstawowe i zasadnicze zawodowe². Zależność między wykształceniem ojców a wybranym kierunkiem studiów była statystycznie istotna. Studiujący wychowanie fizyczne zdecydowanie częściej mieli ojców z niższym poziomem wykształcenia niż ich koledzy

² Nie jest to tematem naszego artykułu, wiąże się jednak z kwestiami nierówności społecznych. Zgromadzone dane wskazują, że różnica między posiadającymi wyższe wykształcenie matkami i ojcami wynosi 16,3%, co wskazywałoby na znaczną heterogamię małżeństw wśród rodziców badanych studentów. Ciekawe jest to, że homogenia małżeństw występuje wyraźnie na poziomie wyższego wykształcenia małżonków – 78,1% małżeństw. W przypadku średniego poziomu wykształcenia małżonka 46% ma żony z wykształceniem wyższym i 46% z wykształceniem średnim i – co warto zauważyć – 26% mężczyzn z najniższym poziomem wykształcenia ma żony z cenzusem wykształcenia wyższego.

z kierunku fizjoterapia i TiR, których ojcowie legitymujący się wyższym wykształceniem stanowili najliczniejsze kategorie.

Pytaliśmy również o charakter pracy wykonywanej przez ojców, bowiem wiąże się on z pozostałymi charakterystykami, na podstawie których włączaliśmy badanych do poszczególnych segmentów struktury społecznej. Kwestionariusz zawierał pytanie dotyczące zawodu wykonywanego przez ojców badanych studentów, jednak podawana przez respondentów wielość zawodów utrudniała ich systematyzację. Kodując więc dane na podstawie podanej nazwy zawodu, zidentyfikowaliśmy charakter wykonywanej pracy. Zależność przedstawiona w tabeli 5 jest statystycznie istotna i wskazuje na wyraźnie częstsze wykonywanie przez ojców studentów turystyki i rekreacji pracy o charakterze umysłowym. Ojcowie pracujący umysłowo w niewielkim stopniu przeważali jeszcze u studentów fizjoterapii, zaś na WF było już odwrotnie – ojcowie w większości wykonywali zawody o charakterze fizycznym.

Podobnie jak w przypadku poziomu wykształcenia ojców, zależności ujęte w tabeli 5 i 6 są statystycznie istotne i wskazują na studentów turystyki i rekreacji jako tych, którzy pochodzili z rodzin zajmujących wyższe pozycje społeczne. Ojcowie tych studentów zdecydowanie częściej niż studiujących dwa pozostałe kierunki wykonywali pracę umy-

Tab. 5. Charakter pracy wykonywanej przez ojca i kierunek studiów

Charakter pracy ojca	Kierunek studiów [%]			
	WF	fizjoterapia	TiR	ogółem
Praca umysłowa	46,5	52,4	62,9	53,6
Praca fizyczna	53,5	47,6	37,1	46,4
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab. 6. Stanowisko zajmowane przez ojca i kierunek studiów

Stanowisko ojca	Kierunek studiów [%]			
	WF	fizjoterapia	TiR	ogółem
Kieruje, nadzoruje pracę innych	47,3	61,6	64,7	56,5
Wykonuje pracę	52,7	38,4	35,3	43,5
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab. 7. Własność miejsca pracy ojca i kierunek studiów

Własność miejsca pracy	Kierunek studiów [%]			
	WF	fizjoterapia	TiR	ogółem
Pracownik najemny	73,1	71,3	59,4	67,9
Właściciel	26,9	28,7	40,6	32,1
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

słową oraz kierowali lub nadzorowali pracę innych osób, a także częściej byli właścicielami miejsca pracy, o czym informują statystycznie istotne zależności w tabeli 7. Zaskakuje stosunkowo wysoki odsetek właścicieli miejsc pracy wśród ojców studentów wszystkich kierunków studiów – było tak w przypadku 1/3 badanych, szczególnie duży odsetek stanowili oni wśród studentów TiR.

Próbując określić sytuację materialną rodzin, z których wywodzą się badani, pytaliśmy ich o miesięczny dochód netto na głowę członka rodziny. Zebrane dane potwierdzają dość częste spostrzeżenia innych badaczy, że młodzież z różnych powodów nie jest w stanie takiej informacji podać. W zebranych materiale uzyskaliśmy 56,6% braków danych. Przewidzieliśmy taką sytuację i poprosiliśmy badanych studentów o ocenę sytuacji materialnej w ich rodzinach, podając jako standard oceny średni dochód na głowę w gospodarstwach domowych w Polsce w roku 2011 (Rocznik Statystyczny 2012). Uzyskane odpowiedzi (zależność statystycznie istotna)

pozwalają stwierdzić, że ogólnie badani postrzegali sytuację rodzin, z których pochodzą, jako lepszą niż przeciętna sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce (tab. 8). Podobnie jak w przypadku wcześniejszych charakterystyk społecznych, jest to wyraźnie dostrzegalne w rodzinach, z których pochodzili studenci TiR. Wśród studentów wychowania fizycznego stosunkowo częściej, bowiem dotyczy to 1/4 badanych, sytuację materialną rodziny określano jako gorszą niż przeciętna w Polsce.

O wszystkich badanych studentach da się powiedzieć, że w ponad połowie pochodzili z dwóch segmentów struktury społecznej. Ich ojcowie należeli do kategorii społeczno-zawodowej, jaką są właściciele firm oraz do tej, w której umieściliśmy robotników i pracowników usług i handlu wykonujących prace pomocnicze. Najrzadziej wśród studentów badanej uczelni można było spotkać dzieci rolników i robotników rolnych oraz kadry kierowniczej. Wyniki analizy profili procentowych w tabeli 9 wskazują na istnienie

Tab. 8. Ocena sytuacji materialnej rodziny i kierunek studiów

Sytuacja materialna rodziny	Kierunek studiów [%]			
	WF	fizjoterapia	TiR	ogółem
Gorsza niż przeciętna	26,4	15,1	15,1	18,3
Taka jak przeciętna w Polsce	20,9	31,2	20,1	23,5
Lepsza niż przeciętna	52,7	53,8	64,7	58,2
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab. 9. Przynależność społeczno-zawodowa ojca i kierunek studiów

Kategoria społeczno-zawodowa ojca	Kierunek studiów [%]			
	WF	fizjoterapia	TiR	ogółem
Kadry kierownicze	11,5	5,7	13,6	10,9
Specjaliści techniczni i nietechniczni	19,6	17,2	11,4	16,0
Pozostali pracownicy umysłowi	14,8	16,2	18,6	16,5
Robotnicy i pracownicy usług i handlu	27,0	32,2	15,0	23,7
Rolnicy, robotnicy rolni	9,5	4,6	3,5	6,2
Właściciele firm	17,6	24,1	37,9	26,7
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

różnic w składzie społecznym studentów poszczególnych kierunków studiów. Kierunek wychowanie fizyczne częściej był wybierany przez dzieci robotników, inteligencji technicznej i nietechnicznej oraz właścicieli firm. Razem stanowiły one 64,2% studiujących. Na kierunku fizjoterapia 1/3 to dzieci robotników, pracowników usług i handlu wykonujących prace pomocnicze i w 1/4 właścicieli firm. Turystykę i rekreację studiowało blisko 40% dzieci właścicieli firm, które razem ze studentami wywodzącymi się z rodzin kadr kierowniczych i specjalistów stanowiły blisko 2/3 studentów tego kierunku.

Podsumowując, można stwierdzić, że studia na badanych przez nas kierunkach wybierały osoby wywodzące się z rodzin o niższym statusie społeczno-ekonomicznym i awansujące międzypokoleniowo. Uderzający był odsetek studentów właściwie wszystkich trzech badanych kierunków wywodzących się z rodzin właścicieli firm, szczególnie duży ich odsetek studiował na kierunku turystyka i rekreacja, który być może był postrzegany przez reprezentantów tych kategorii społeczno-zawodowych jako atrakcyjny. Jak pamiętamy, rodziny studentów TiR w poszczególnych wymiarach położenia spo-

łecznego charakteryzowały się ich wyższym natężeniem. W przypadku wychowania fizycznego natężenie tych cech w porównaniu z turystyką było istotnie mniejsze: mieszkali w mniejszych ośrodkach, ojcowie mieli częściej niższe wykształcenie, pochodzili z rodzin o niższym statusie ekonomicznym. Możliwe, że w przypadku tego kierunku studiów rekrutacja studentów odbywała się kanałem, jakim jest uprawianie sportu, czego kontynuacją mogą być „sportowe studia”. Potwierdzałoby to funkcjonującą od dłuższego już czasu opinię, że sport może być wykorzystywany jako swoisty kanał awansu społecznego (Krawczyk 1987). Studenci fizjoterapii w niektórych wymiarach położenia społecznego, takich jak charakter pracy wykonywanej przez ojca i własności jego miejsca pracy, są podobni do studentów WF, w wymiarach pozostałych przypominają częściej studentów TiR.

Sytuacja studiowania nieatrakcyjnych kierunków studiów

W prezentowanym badaniu interesowaliśmy się również niektórymi elementami sytuacji studiowania naszych badanych. Ponieważ

różnili się oni między sobą w zależności od studiowanego kierunku w wymiarze pochodzenia społecznego, chcieliśmy sprawdzić, czy przekłada się to na niektóre z charakterystyk sytuacji studenta w wymiarze materialnym oraz jego opinii o studiach i wykonywanym w przyszłości zawodzie. Zmiennymi uwzględnionymi w tych analizach były: poziom zadowolenia ze studiów, poziom akceptacji roli zawodowej, średnia ocen uzyskiwanych ze studiów oraz sytuacja bytowa i podejmowanie pracy w trakcie studiów, co opisywało sytuację w aspekcie materialnym. Ta część analiz miała charakter bardziej eksploracyjny niż wyjaśniający. Przedstawiając wyniki, grupowaliśmy badanych ze względu na studiowany kierunek studiów – założyliśmy, że kierunki są zróżnicowane pod względem atrakcyjności.

Naszym zdaniem subiektywną oceną słuszności wyboru kierunku studiów może być zadowolenie z ich przebiegu oraz akceptacja roli zawodowej, którą przyjmie się po ich ukończeniu. Chcemy przypomnieć, że badanie obejmowało studentów, którzy ukończyli już studia licencjackie i rozpoczęli magisterskie na wybranym trzy lata wcześniej kierunku, posiadali uprawnienia do wykonywania zawodu i niezbędną o nim wiedzę. Ich inwestycje w zdobycie wykształcenia to trzy lata studiów licencjackich i perspektywa kolejnych dwóch lat nauki. Zakładamy, że z tej perspektywy wie się już, czy zainwestowany w wykształcenie kapitał w postaci czasu, wysiłku i wydatków zwróci się i w jakim stopniu.

Określając poziom zadowolenia ze studiów, posłużyliśmy się pytaniem z kwestionariuszy Polskich Generalnych Sondaży Społecznych o ogólne zadowolenie z pracy (Cichomski 2013). Badani udzielali odpowiedzi na 8-punktowej oryginalnej skali. Prezentując w tabeli 10 uzyskane wyniki, połączyliśmy kategorie odpowiedzi w trzy. Nie ujęliśmy odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

Ogółem niewiele ponad połowa studentów była z odbywanych studiów zadowolona, jednak stosunkowo duże odsetki, bo po około 1/5 badanych, deklaroowało brak takich odczuć, wyrażając postawę ambiwalentną lub jej nie wyrażając w ogóle. Nie potrafimy określić powodu takiej opinii. Przyglądając się jednak statystycznie istotnym rozkładom odpowiedzi z uwzględnieniem kierunku studiów, widzimy, że najniższy poziom zadowolenia występował w przypadku studiujących turystykę, okazał się wyższy o 10,3% na fizjoterapii i stosunkowo wysoki na kierunku WF. Podobnie było w przypadku wyrażania opinii indyferentnych i deklarujących niezadowolenie. Studenci TiR wywodzący się z rodzin o wyższych statusach byli studiami raczej rozczarowani, uważając, że nie zaspokajają one ich aspiracji. Studenci WF w większości (ponad 2/3) ze studiów byli zadowoleni. Połowa studentów fizjoterapii wyrażała zadowolenie, co można próbować wytłumaczyć tym, że posiadali oni już wiedzę, że kończąc studia, będą musieli podjąć dodatkowy wysiłek edukacyjny i angażować środki finansowe. Niektórzy robili to już w ich trakcie, bowiem uczelnie kształcące w Polsce na tym

Tab. 10. Kierunek studiów a poziom ogólnego z nich zadowolenia

Kierunek studiów	Ogólne zadowolenie ze studiów [%]				
	trudno powiedzieć	niezadowolony	ani zadowolony, ani niezadowolony	zadowoleni	ogółem
WF	1,7	21,1	10,3	68,6	100,0
Fizjoterapia	5,4	28,0	19,4	52,7	100,0
TiR	3,5	27,1	30,6	42,4	100,0
Ogółem	3,2	24,8	19,4	55,8	100,0

Tab. 11. Kierunek studiów i poziom akceptacji przyszłej roli zawodowej

Kierunek studiów	Akceptacja przyszłej roli zawodowej [%]			
	akceptacja pełna	akceptacja częściowa	odrzućcie	ogółem
WF	64,6	27,4	8,0	100,0
Fizjoterapia	47,8	40,2	12,0	100,0
TiR	30,1	57,3	12,6	100,0
Ogółem	48,8	40,7	10,5	100,0

Tab. 12. Kierunek studiów i postrzegany dystans awansu w stosunku do pozycji ojca

Kierunek studiów	Postrzegany dystans awansu [%]			
	niższa pozycja	reprodukujący pozycję	awansujący	ogółem
WF	22,0	15,0	63,0	100,0
Fizjoterapia	20,7	17,4	62,0	100,0
TiR	43,9	15,1	41,0	100,0
Ogółem	29,2	15,6	55,2	100,0

kierunku w niewielkim stopniu wyposażają studentów w wiedzę i umiejętności z zakresu tzw. metod fizjoterapeutycznych, która to wiedza znacząco podnosi wartość fizjoterapeuty na rynku pracy³.

Określając poziom akceptacji roli zawodowej, posłużyliśmy się dwoma pytaniami: pierwsze dotyczyło hipotetycznej sytuacji ponownego wyboru kierunku studiów dla siebie, drugie, też hipotetyczne, dotyczyło wyboru kierunku studiów dla dziecka (Kohn i Schooler 1986). Za pełną akceptację roli zawodowej uznawaliśmy deklarację ponownego wyboru studiowanego kierunku dla siebie i dla dziecka. Gdy badany deklarował ponowny wybór kierunku w jednej z powyższych sytuacji, a odrzucał w drugiej, uznawaliśmy to za akceptację częściową. Kiedy zaś nie wybierał kierunku w obu sytuacjach, traktowaliśmy to jako pełne odrzucenie roli.

Statystycznie istotne rozkłady w tabeli 11 pokazują sytuację podobną jak w przypadku zadowolenia ze studiów. Najniższy poziom akceptacji występował na kierunku TiR, najwyższy – na WF. Częściową akceptację odnotowano w prawie 2/3 na TiR, najmniej na WF i na wszystkich kierunkach stosunkowo niewielkie odsetki całkowitych odrzuceń. Naszym zdaniem, akceptując rolę zawodową w pełni, badani wyrażali swój optymizm co do przyszłości. Akceptujący częściowo najczęściej nie wybierali studiów na swym kierunku dla hipotetycznego własnego dziecka. Występujący tu mechanizm psychologiczny wydaje się zrozumiały, trudno bowiem zanegować zainwestowany w studia kapitał nawet wtedy, gdy jesteśmy przekonani o jego niezbyt trafnym ulokowaniu.

Planując badanie, podejrzewaliśmy możliwość pojawienia się sytuacji opisanej w przypadku dwóch powyżej przedstawionych zmiennych. Dlatego umieściliśmy w kwestionariuszu pytanie stosowane w narzędziach Polskich Generalnych Sondaży Społecznych o subiektywnie postrzegany dystans awansu międzypokoleniowego w stosunku do pozycji ojca, zakładając, że może to być zmienna wyjaśniająca, i tak też było (Cichomski 2013). Zależność przedstawiona w tabeli 12 okazała się statystycznie istotna.

³ Metody fizjoterapeutyczne to sposoby terapii wymagające od osoby stosującej je wysoko specjalistycznej wiedzy z zakresu morfologii, fizjologii i neurofizjologii. Należą do nich: terapia manualna, metody neurofizjologiczne Bobath, Peto, NDT, metoda tkanek miękkich itp. Najczęściej stosuje się je w terapii bólu wynikającego z przeciążeń narządu ruchu i schorzeniach neurologicznych (udary mózgu, mózgowo porażenie dziecięce).

Zadowoleni ze studiów i akceptujący najczęściej przyszłą rolę zawodową byli studenci WF i fizjoterapii. W przypadku 2/3 spośród nich odnotowano awans międzypokoleniowy. Studenci TiR zaś w 2/5 po skończeniu studiów i podjęciu pracy zajmą niższe pozycje społeczne niż ich ojcowie. Wydaje się, że badanie uchwyciło w przypadku kierunku studiów, jakim jest turystyka i rekreacja, moment jego przewartościowania w postrzeganych przez badanych studentów hierarchiach prestiżu kierunków studiów z kierunku atrakcyjnego na taki, o którym sądzi się, że po jego ukończeniu nie nastąpi zwrot włożonych w uzyskanie dyplomu magistra nakładów. Zjawisko to może mieć miejsce w skali badanej uczelni i obszarze nauk o zdrowiu i kulturze fizycznej, ale może też być przykładem błędnej polityki edukacyjnej, polegającej na tworzeniu dających nikłe szanse zaistnienia na rynku pracy kierunków studiów i niepostrzeganiu w świadomości społecznej miejsc ulokowania barier w systemie edukacji.

Zakładając rzetelność procedur oceniania studentów, należy uznać, że oceny uzyskiwane w trakcie studiów mogą być wskaźnikiem potencjału edukacyjnego badanej młodzieży, ale mogą również wskazywać zasoby kapitału kulturowego i społecznego rodzin, z których się wywodzą. Dane zamieszczone w tabeli 13 wskazują statystycznie istotnie, że najwyższe osiągnięcia w procesie dydaktycznym odnosili studenci turystyki i rekreacji. Ponad 2/3 z nich uzyskało średnie oceny powyżej oceny dobrej. Wśród studentów wychowania fizycznego osoby takie stanowiły niecałą połowę, zaś studium fizjoterapię są lepsi w tym przedziale ocen od studentów WF o 13,5%. Takie rozkłady potwierdzają, tak możemy przypuszczać, że z pochodzeniem społecznym z domów o wyż-

szych statusach mogą się wiązać większe kompetencje edukacyjne.

Jednym z istotniejszych aspektów studiowania jest sytuacja materialna, w jakiej znajdują się studenci. Może ona przesądzać o warunkach bytowych, wielkości budżetu, którym dysponują studenci, podejmowaniu pracy i mieć wpływ na efekty procesu studiowania. Jak wiadomo, zjawisko pracy w trakcie studiów jest bardzo częste, a dochody z pracy własnej stanowią istotną część studenckich budżetów (Orr i wsp. 2011). Określając sytuację materialną badanych, zakładaliśmy, że pochodzenie społeczne może mieć na nią zasadniczy wpływ. Wiedząc, że najbardziej obciążającym zajęciem kierunkiem studiów jest fizjoterapia, uznaliśmy, że kierunek studiów może wpływać na podejmowanie przez studentów pracy i wywierać w ten sposób wpływ na ich sytuację materialną. Interesowało nas również, jaki jest zakres pracy w wyuczonych podczas studiów licencjackich zawodach.

Zależność ujęta w tabeli 14 nie jest statystycznie istotna. Analizując profile procentowe, można wskazać, że zjawisko podejmowania pracy było wśród badanych studentów bardzo częste. Ogółem robiło tak blisko 3/4 badanych praktycznie bez większych różnic między poszczególnymi kierunkami studiów. Odnotowano jedynie, że częściej podejmowali pracę studenci WF, a rzadziej – studenci fizjoterapii i TiR. Sytuację tę mogą wyjaśniać dane zawarte w tabeli 8, które dotyczą oceny przez badanych sytuacji materialnej ich rodzin: ogólnie blisko 3/5 oceniło ją jako lepszą niż przeciętna w Polsce, z tym że dawało się zauważyć większe odsetki mniej zamożnych wśród studiujących WF, a zamożniejszych wśród TiR.

Przypomnijmy, że średnia wieku badanych wynosiła 23,5 roku, co było odpowied-

Tab. 13. Kierunek studiów i uzyskiwane oceny

Kierunek studiów	Oceny uzyskiwane w trakcie studiów [%]					ogółem
	< 3,75	3,76–4,0	4,01–4,25	4,26–4,5	4,51 <	
WF	16,0	39,4	26,3	13,1	5,1	100,0
Fizjoterapia	6,5	35,5	31,2	19,4	7,5	100,0
TiR	4,2	22,9	40,3	25,0	7,6	100,0
Ogółem	9,7	32,8	32,3	18,7	6,6	100,0

Tab. 14. Kierunek studiów i podejmowanie pracy w trakcie studiowania

Kierunek studiów	Podejmowanie pracy [%]			
	prace różne	w zawodzie	nie pracuje	ogółem
WF	40,0	38,9	21,1	100,0
Fizjoterapia	36,6	32,3	31,2	100,0
TiR	43,8	29,2	27,1	100,0
Ogółem	40,5	34,0	25,5	100,0

Tab. 15. Kierunek studiów i sytuacja bytowa studentów

Kierunek studiów	Sytuacja bytowa [%]					ogółem
	mieszka i utrzymuje się sam	mieszka i utrzymuje się wspólnie z partnerem	mieszka z rodzicami, oni go utrzymują	mieszka z rodzicami, dołąda do utrzymania	mieszka sam, rodzice dołączają	
WF	16,5	17,5	10,3	22,7	33,0	100,0
Fizjoterapia	7,6	14,1	18,5	16,3	43,5	100,0
TiR	9,9	14,9	23,4	27,7	24,1	100,0
Ogółem	11,2	15,5	18,2	23,0	32,1	100,0

nie dla etapu kariery edukacyjnej. Jak wskazuje się w przywoływanych już źródłach, pozycja społeczna rodzin, z których wywodzą się studenci, wpływa nie tylko na sytuację studiowania oraz wybór kierunku studiów, ale może również kształtować sytuację bytową.

Z danych zawartych w tabeli 15 wynika, że najczęściej sytuacja bytowa badanych studentów zależała od rodziców. Ogółem 73,3% spośród nich kształtowało swoje warunki bytowe w kooperacji z rodzicami, a całkowicie samodzielnie lub wspólnie z partnerem – 26,7%. Dają się także zauważyć różnice w warunkach bytowych studentów między kierunkami studiów. Większą od innych samodzielnością wykazywali się studenci WF, spośród których 34,0% utrzymywała się samodzielnie lub wspólnie z partnerem, a 1/3 mieszkała sama i otrzymywała pomoc od rodziców. Studenci dwóch pozostałych kierunków w większym stopniu korzystali z pomocy rodziców. Było to szczególnie widoczne w przypadku studentów TiR, którzy pochodzili z rodzin o wyższym statusie społecznym i ma-

terialnym. Związek pomiędzy kierunkiem studiów a sytuacją bytową badanych jest statystycznie istotny.

WNIOSKI

Celem przedstawionego opracowania było opisanie składu społecznego studentów studiujących nieatrakcyjne kierunki studiów i sprawdzenie, czy ich charakterystyki społeczne wpływają na sytuację studiowania. Kontekst badania tworzyły procesy zachodzące w ostatnich latach w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce.

Szkoła, w której realizowano badanie, jest szkołą publiczną ulokowaną w wielkim mieście, prowadzącą w większości nieodpłatne studia stacjonarne, co wpływa na skład społeczny studentów. Prawie połowa z nich jest mieszkańcami wielkich miast, a 1/3 pochodzi z rodzin, w których ojcowie posiadają wyższe wykształcenie, co potwierdza istnienie horyzontalnych barier w polskim syste-

mie szkolnictwa wyższego. Bariery te łatwiej jest pokonać osobom wywodzącym się z warstwy inteligencji.

Badanie potwierdziło obserwacje Zawistowskiej i Domańskiego o horyzontalnym charakterze tych barier. W składzie studiujących na wszystkich badanych kierunkach studiów dominowały dzieci z rodzin o niższych pozycjach społecznych, których nie da się włączyć do warstwy inteligencji. Stanowiły one 2/3 studentów. Studenci ci różnią się między kierunkami studiów pod względem cech charakteryzujących zajmowane pozycje społeczne, takich jak: charakter pracy wykonywanej przez ojca, stanowiska, które zajmuje, i własności miejsca pracy, a także statusu materialnego rodzin. Najszerszym kanałem awansu są studia na kierunku wychowanie fizyczne, ale dwa pozostałe: fizjoterapia oraz turystyka i rekreacja też na to w znacznym stopniu pozwalają. Na podstawie prezentowanego materiału można sformułować wniosek, że badani studenci wywodzą się z tych segmentów struktury społecznej, którym przemiany ustrojowe i gospodarcze zachodzące w Polsce umożliwiły zgromadzenie takich zasobów kapitału materialnego, kulturowego i społecznego, że jego część można przeznaczyć na edukację dzieci w szkołach wyższych. Warto podkreślić, że na wszystkich badanych kierunkach studiów dominowali studenci wywodzący się z rodzin należących do dwóch kategorii społeczno-zawodowych: 1) właścicieli firm oraz 2) robotników i pracowników usług i handlu. Prawdopodobnie wśród przedstawicieli tych kategorii wzrasta poziom zamożności i zachodzą przemiany świadomościowe, polegające na dostrzeganiu konieczności kształcenia dzieci na poziomie wyższym, ale w konkretnym zawodzie.

Przystępując do badań, nie staraliśmy się identyfikować hierarchii prestiżu kierunków studiów prowadzonych w badanej uczelni. Zgromadzony materiał pozwala, naszym zdaniem, taką hierarchię odtworzyć. Za kierunek najmniej prestiżowy można uznać wychowanie fizyczne. Fizjoterapia oraz turystyka i rekreacja zdają się być postrzegane jako kierunki bardziej atrakcyjne i częściej studiowane przez osoby o charakterystykach wskazujących na pochodzenie z wyższych warstw społecznych.

Daje się również zauważyć, że położenie społeczne nie pozostaje bez wpływu na sytuację studiowania badanych. W wymiarach zadowolenia ze studiów oraz akceptacji przyszłej roli zawodowej najlepiej studia postrzegali studenci wychowania fizycznego, wśród których było najwięcej osób awansujących międzypokoleniowo. Najgorzej w tych wymiarach oceniają studia studenci TiR, wśród których znalazło się najwięcej osób nieawansujących międzypokoleniowo. Jednocześnie osoby studiujące turystykę uzyskały najlepsze oceny ze studiów, co może świadczyć o pochodzeniu z rodzin o wyższych statusach, a tym samym o większych kompetencjach edukacyjnych.

Badanie uchwyciło pewne przewartościowanie w hierarchii kierunków studiów – turystyka i rekreacja przez jej studentów zaczęła być postrzegana jako kierunek nieatrakcyjny. Ciekawie kształtowała się sytuacja bytowa badanych studentów. Była ona w prawie 3/4 przypadków uzależniona od środków przekazywanych przez rodziców. Było tak w przypadku studentów fizjoterapii i TiR, studenci WF na pomoc materialną rodziców mogą liczyć nieco rzadziej. Świadczy to jednak, o czym już pisaliśmy, że w warstwach społecznych, z których wywodzili się badani, postrzega się potrzebę kształcenia na poziomie wyższym i dysponuje się kapitałem, który można przekazać dzieciom.

BIBLIOGRAFIA

- Cichomski B. (kier. programu), Jerzyński T., Zieliński M. (2013) Polskie Generalne Sondaze Społeczne: skumulowany komputerowy zbiór danych 1992–2010, ISS, UW, Warszawa.
- Domański H. (2010) Nowe ogniwa nierówności edukacyjnych w Polsce, *Studia Socjologiczne*, 1 (196), 7–33.
- Domański H., Sawiński Z., Słomczyński K. (2007) Nowa klasyfikacja i skale zawodów, IFiS PAN, Warszawa.
- Gdula M., Sadura P. (2012) Style życia jako rywalizujące uniwersalności, [w:] Gdula M., Sadura P. (red.) Style życia i porządek społeczny w Polsce, WN Scholar, Warszawa, 15–70.
- <http://www.naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,389461> [dostęp: 18.04.2012].
- Kohn M.L., Schooler C. (1986) Praca a osobowość. Studium współzależności, PWN, Warszawa.

- Krawczyk Z. (1987) Zawód nauczyciela wychowania fizycznego, PWN, Warszawa.
- Orr D., Gwosć C., Netz N. (2011) Eurostudent IV. Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, Bertelsmann, Bielefeld.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012 (2012) GUS, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki, Dz.U. z 13 września 2007 r. nr 164 poz. 1166.
- Sawiński Z. (2009) Nierówności edukacyjne w teoriach struktury społecznej, *Studia Socjologiczne*, 1 (192), 89–114.
- Wasilewski K. (2006) Społeczne zróżnicowanie uniwersytetu. Młodzież wiejska i wielkomiejska na UMK w Toruniu, *Studia Socjologiczne*, 1 (180), 119–154.
- Zawistowska A. (2009) Wykształcenie rodziców a kierunki studiów ich dzieci, *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1 (33), 91–112.

Praca wpłynęła do Redakcji: 12.07.2014

Praca została przyjęta do druku: 30.01.2015

Adres do korespondencji:

Witold Rekowski

Zakład Bioetyki i Problemów Społecznych Medycyny

Katedra Psychospołecznych Podstaw Rehabilitacji i Bioetyki

Wydział Rehabilitacji

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego

ul. Marymoncka 34

00-968 Warszawa 45

e-mail: wrekowski@gmail.com